

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การท่องเที่ยวมีบทบาทที่สำคัญยิ่งต่อเศรษฐกิจของประเทศและความเป็นอยู่ของประชาชน เนื่องจากเป็นอุตสาหกรรมที่นำเงินตราเข้าสู่ประเทศเป็นจำนวนมาก ในปี พ.ศ.2548 มีนักท่องเที่ยวจากต่างชาติเดินทางเข้ามาเที่ยวในประเทศไทย 11.52 ล้านคน คิดรายได้เป็นจำนวนเงินถึง 367,380 ล้านบาท (www.tat.or.th) นอกจากนี้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวยังก่อให้เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพ กระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคต่างๆ อย่างรวดเร็วและทั่วถึงมากกว่าอุตสาหกรรมประเภทอื่น ๆ ทำให้รัฐบาลได้เล็งเห็นถึงความสำคัญจึงได้นำการท่องเที่ยวมาเป็นกลยุทธ์อย่างหนึ่งของการพัฒนาประเทศ มีหน่วยงานที่รับผิดชอบการดำเนินงาน คือ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) มีหน้าที่กำหนดนโยบายและสร้างกลยุทธ์ที่สำคัญต่างๆ อย่างต่อเนื่อง ผลงานที่สำคัญและโดดเด่นก็คือในช่วงปี 2541 - 2542 ได้กำหนดให้เป็นปีส่งเสริมการท่องเที่ยวของไทยภายใต้สโลแกน “อเมซิงไทยแลนด์” (Amazing Thailand) หรือปีการท่องเที่ยวไทย หลังจากนั้นก็มีโครงการต่างๆ ตามมาหลายโครงการ (กานต์รวี จิระโกณิน. 2544) กล่าวคือ เป็นการส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวให้มีการพัฒนา และอยู่ในความนิยมของนักท่องเที่ยว เพราะจะก่อให้เกิดประโยชน์มหาศาล ในแง่ของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยแล้วกลับไปชักชวน ขยายผลให้มีการเดินทางเพิ่มขึ้น ส่งผลให้รายได้เข้าประเทศเพิ่มขึ้นด้วย นอกจากนี้ยังเป็นการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ชื่อเสียงของประเทศให้เป็นที่รู้จักในสังคมโลก (คณะกรรมการการท่องเที่ยวและการกีฬาฯ, 2540 : 2)

ประเทศไทยมีลักษณะการท่องเที่ยวหลายลักษณะ ทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น ทะเล ภูเขา น้ำตก และแหล่งท่องเที่ยวด้านวิถีชีวิต เช่น ประเพณี วัฒนธรรม อาชีพ ภาวะเศรษฐกิจของกลุ่มชนหรือชุมชน เป็นต้น อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้รุกเข้าไปทุกหนแห่งของประเทศไทย จึงเปรียบเหมือนดาบสองคม ส่วนหนึ่งสร้างรายได้ให้กับประเทศจำนวนมากสามารถเป็นดัชนีบ่งชี้ฐานะเศรษฐกิจระดับชาติ แต่อีกส่วนหนึ่งก็ทำลายสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน เช่นเดียวกัน ซึ่ง อภิญา จิตรวงศ์นันท์ (2545 : 18 - 19) กล่าวว่า ความเกี่ยวข้องกับระหว่างชุมชนกับการท่องเที่ยวนั้น มีความเกี่ยวพันซึ่งกันและกันทั้งทางตรงและทางอ้อม ยากที่จะหาเส้นแบ่งกันอย่างชัดเจน เพราะที่เกี่ยวข้องและเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน ผลประโยชน์ที่ชุมชนได้รับมีด้วยกัน 2 ทาง คือ

ทางเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการสร้างงาน เกิดการพัฒนาอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการบริการท่องเที่ยว จนเกิดเป็นระบบตลาด มีการจัดหาเครื่องอุปโภคบริโภค เครื่องมือ เครื่องใช้

และปัจจัยต่างๆ ที่จำเป็นต่อการบริการท่องเที่ยว ระบบการผลิตวัตถุดิบท้องถิ่นเพื่อป้อนระบบตลาดสมาชิกในชุมชนมีรายได้ใหม่ที่เกิดจากการท่องเที่ยว เพิ่มเติมจากรายได้ประจำจากแหล่งรายได้เดิมของชุมชน

ทางสังคม การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการปะทะสังสรรค์ระหว่างกัน การดำเนินการด้านสาธารณูปโภค ระบบน้ำประปา ไฟฟ้า ถนน สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ตลอดจนเรื่องของสาธารณสุข ความสะอาดปลอดภัย มีการจัดระเบียบทางสังคม เพื่อให้เกิดความเรียบร้อยและความปลอดภัยต่อนักท่องเที่ยว เป็นต้น

จังหวัดนนทบุรีเป็นอีกจังหวัดหนึ่งตอบสนองนโยบายการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ดำเนินการจัดการท่องเที่ยวทางน้ำตามโครงการ “วันเดียวเที่ยวเมืองนนท์” ในช่วงปี อเมซิงไทยแลนด์ (Amazing Thailand) โดยการล่องเรือรอบเกาะเกร็ดและด้วยระยะทางที่ไม่ห่างจากกรุงเทพฯ สามารถเดินทางไป - กลับได้ภายใน 1 วัน การคมนาคมสะดวก กระแสของการท่องเที่ยวบนเกาะเกร็ดจึงได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เพราะเกาะเกร็ดเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะเฉพาะ กล่าวคือ มีลักษณะเป็นเกาะกลางน้ำ มีชาวมอญที่มีภูมิปัญญาที่โดดเด่นด้านเครื่องปั้นดินเผา อาหาร ตลอดจนมีวัดที่สำคัญ ซึ่งเป็นศิลปะของชาวมอญ เกาะเกร็ดจึงเป็นสถานที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เดินทางมาเยี่ยมเยือนเป็นจำนวนมาก ประกอบกับภาวะวิกฤตเศรษฐกิจที่ประเทศไทยต้องเผชิญ ตั้งแต่กลางปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา ทำให้นักท่องเที่ยวชาวไทยหันกลับมาท่องเที่ยวสถานที่ที่อยู่ใกล้กรุงเทพมหานคร ที่ใช้เวลาเดินทางไม่มากนัก เกาะเกร็ดซึ่งตั้งอยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพมหานคร จึงเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมอีกแห่งหนึ่ง จังหวัดนนทบุรีได้เล็งเห็นถึงความสำคัญและกำหนดให้พื้นที่เกาะเกร็ดเป็นพื้นที่ที่ต้องพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดนนทบุรี มีการเปิดเกาะเกร็ดเป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ.2540 มีเป้าหมายในการส่งเสริมการท่องเที่ยวบนเกาะเกร็ดให้เติบโต รณรงค์ฟื้นฟูประเพณีที่สำคัญๆ ตลอดจนส่งเสริมอาชีพหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาของชาวมอญขึ้นมาใหม่ เพื่อเป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยวนับตั้งแต่นั้นมา เกาะเกร็ดกลายเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ (ชมรมสร้างสรรค์สังคม. 2541 : 2)

ชาวมอญเหล่านี้อพยพมาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยในสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช และสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ประชาชนในท้องถิ่นส่วนใหญ่จึงเป็นชาวไทยที่สืบเชื้อสายมาจากชาวมอญทำให้ชาวมอญเอกลักษณ์ที่แตกต่างจากชุมชนชาวไทยอื่นๆ ทั้งในด้านศิลปวัฒนธรรม เช่น โบราณสถานและโบราณวัตถุที่ทรงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ซึ่งบางแห่งยังรักษาเอกลักษณ์เฉพาะของศิลปะมอญโบราณไว้ และในด้านขนบธรรมเนียมประเพณีที่ชาวไทยเชื้อสายมอญที่เกาะเกร็ดปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน เช่น ประเพณีสงกรานต์ การรำมอญ การสวดมนต์ด้วยภาษามอญและการประกอบอาชีพดั้งเดิมของชุมชนก็คือ การทำเครื่องปั้นดินเผาที่มีการแกะสลักลวดลายอย่างสวยงามเรียกว่า “หมอน้ำลายวิจิตร” ปัจจุบันนำไปเป็นตราประจำจังหวัดนนทบุรี เป็นต้น (นิรนาม. 2544) กระแสการท่องเที่ยวของเกาะเกร็ดทำให้ชาวเกาะเกร็ดมีรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีในปี พ.ศ.2544 เท่ากับ

29,529 บาท โดยเพิ่มจากปี พ.ศ. 2539 ที่มีรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีเท่ากับ 26,606 บาท รวมทั้งการเข้ามาของการท่องเที่ยวยังส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตแบบเดิมๆ ที่เรียบง่ายเข้าสู่ระบบสังคมที่ได้รับการพัฒนาด้าน เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง (พัฒนาชุมชนอำเภอปากเกร็ด. 2542) และท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงและวัฒนธรรมที่เข้าสู่ชุมชนอย่างรวดเร็วนี้ ชาวชุมชนต่างก็ต้องการความทันสมัย ความเจริญก้าวหน้าของเศรษฐกิจ และสังคมทัดเทียมกับคนไทย ดังนั้นจึงยอมรับความเจริญจากภายนอกไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษาหรืออาชีพ แต่ในขณะเดียวกันชาวชุมชนเกาะเกร็ดก็ยังยึดมั่นอยู่ในเอกลักษณ์ของตนเองและยังมีความผูกพันกับวัฒนธรรมเดิมของตนอยู่

จากความสำคัญข้างต้นทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาวิถีชีวิตของชาวชุมชนเกาะเกร็ด ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ท่ามกลางกระแสของการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อเป็นข้อมูลสำคัญในการวางแผนการพัฒนาชุมชนและการท่องเที่ยวของเกาะเกร็ดต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทชุมชนชาวชุมชนเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ที่เอื้อต่อการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว
2. เพื่อศึกษาวิถีชีวิตชาวชุมชนเกาะเกร็ด ในด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ท่ามกลางกระแสการพัฒนาการท่องเที่ยว

ขอบเขตของการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อศึกษาวิถีชีวิตของชาวชุมชนเกาะเกร็ดหมู่ที่ 1 (บ้านลัดเกร็ด) อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ท่ามกลางกระแสการพัฒนาการท่องเที่ยวด้าน เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ชาวชุมชนที่เกิดและอาศัยอยู่ในเกาะเกร็ดหมู่ 1 (บ้านลัดเกร็ด) ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัด ได้แก่ พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ปลัดจังหวัด กลุ่มอาชีพ ครูอาจารย์ นักศึกษา ผู้สูงอายุและเจ้าของกิจการร้านค้า รวมจำนวน 21 คน เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม

นิยามศัพท์

1. **ชาวชุมชนเกาะเกร็ด** หมายถึง บุคคลที่สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษที่เป็นมอญ มีบิดามารดาเป็นมอญ พูดภาษามอญ มีวัฒนธรรมประเพณีแบบมอญ เรียกตัวเองว่าเป็นชาวชุมชน เกิดและอาศัยอยู่ในเกาะเกร็ดหมู่ 1 (บ้านลัดเกร็ด) ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

2. **วิถีชีวิตชาวมอญ** หมายถึง แบบแผนการดำรงชีวิตของชาวมอญในเกาะเกร็ดด้าน เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ตั้งแต่ปี พ.ศ.2540 จนถึงปัจจุบัน

2.1 **ด้านเศรษฐกิจ** หมายถึง แบบแผนการดำเนินชีวิตเกี่ยวกับอาชีพ วิธีการผลิต การบริการ การเกิดร้านค้า โฮมสเตย์และร้านขายของในชุมชน ซึ่งก่อให้เกิดรายได้

2.2 **ด้านสังคม** หมายถึง แบบแผนการดำเนินชีวิตในด้านความเป็นอยู่ ครอบครัว และระบบความสัมพันธ์ของครอบครัวและเครือญาติ

2.3 **ด้านวัฒนธรรม** หมายถึง แบบแผนการดำเนินชีวิตในด้านความเชื่อ ประเพณี นาฏศิลป์ ดนตรี ภาษาและขนบมรดกต่างๆ

1.4 **การพัฒนาการท่องเที่ยว** หมายถึง แบบแผนและแผนการส่งเสริม อนุรักษ์ ฟื้นฟู ศิลปวัฒนธรรมและทรัพยากรการท่องเที่ยว รวมถึงความร่วมมือบริหารจัดการจากภาครัฐ เอกชน และประชาชนในพื้นที่ให้มีบทบาทในการพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อให้พื้นที่นั้นๆ สามารถดึงดูด ความสนใจของนักท่องเที่ยวให้มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ซึ่งเริ่มในช่วงปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา

3. **บริบทชุมชน** หมายถึง องค์ประกอบของชุมชนเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัด นนทบุรี ที่ป็นสิ่งจูงใจต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวของเกาะเกร็ด ได้แก่ สภาพภูมิประเทศ ประเพณี วัฒนธรรม อาหาร ศิลปะและสถาปัตยกรรมต่างๆ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของชุมชนเกาะเกร็ดซึ่งเกิดจากการพัฒนา การท่องเที่ยว เพื่อใช้ประโยชน์ในชุมชนเกาะเกร็ดต่อไป

2. นำข้อมูลเพื่อไปใช้ในการจัดทำแนวทางและวางแผนการพัฒนาชุมชนและการท่องเที่ยว ให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

3. เป็นข้อมูลทางวิชาการของชุมชนเกาะเกร็ด เพื่อเผยแพร่และเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจ ศึกษาต่อด้านวิถีชีวิตต่อไป